

УДК 336.7

Чиж Н.М., к.е.н., доцент
Chyzh N. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-1108-4241>

Урбан О.А., к.е.н., доцент
Urban O. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-8804-0546>

Дзямулич М. І., к.е.н., доцент
Dziamulych M. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0003-3714-5062>

ПЕРСПЕКТИВИ НАРОЩЕННЯ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Луцький національний технічний університет

В сучасних умовах кредитування суб'єктів господарювання в належних обсягах є важливою складовою ефективності функціонування як малого так і середнього та великого бізнесу, що в свою чергу забезпечує належний розвиток всієї економіки України.

Враховуючи складну економічну ситуацію сьогодення всі українські суб'єкти господарювання мають проблеми з падінням обсягів продаж та зменшенням ефективності фінансово-господарської діяльності, саме це сприяє зниженню їх платоспроможності, кредитоспроможності та значно заважає зростанню фінансових можливостей. Водночас перед ними постійно стоїть питання про необхідність оновлення основних засобів, придбання сировини та матеріалів та покриття інших постійних витрат, тобто без кредитів не обійтися.

В статті автори розглядаються актуальні питання обсягів кредитування банківських установ в Україні протягом 2012-2020 років. Аналізується сучасний стан кредитування, в тому числі надані кредити домогосподарствам та корпоративному сектору. У 2020 році відбувалося значне нарощення іпотечного кредитування, що для нашої держави є не типовим явищем, враховуючи ризиковість та кризові явища сьогодення. Розвитку кредитування надалі сприятиме зниження кредитних ставок. Банки активізували кредитування малого бізнесу протягом останнього року зважаючи на те що саме бізнес отримав значні втрати в умовах пандемії.

У статті розкриваються шляхи та перспективи нарощення обсягів кредитування в Україні в умовах економічної нестабільності. На сучасному етапі розвитку найважливішим завданням є розширення програм по іпотечному кредитування, адже саме іпотека сприяє в подальшому пошуків попиту населення; зниження кредитних ставок; збільшення рівня схвалення заявок на кредити населенню як на іпотечні так і споживчі; послаблення банківськими установами вимог до заставного майна; лояльне ставлення до фінансового стану клієнтів; індивідуальний підхід до кожного позичальника з можливістю підібрати вигідну кредитну програму; пом'якшення стандартів кредитування населення за споживчими кредитами. Також не менш важливими є вирішення таких проблемами кредитування в Україні як: високі кредитні ставки; жорсткі умови та посилення стандартів для великих підприємств через погіршення курсових очікувань; недостатня державна підтримка іпотечного кредитування; впровадження великої кількості соціальних програм іпотеки з більш низькими та доступними відсотковими ставками.

Вітчизняна банківська система має достатній потенціал щоб ефективно функціонувати та нарощувати обсяги кредитування. Причому результатом впровадження заходів стимулювання нарощення обсягів кредитування має стати не лише кількісне зростання кредитів, а й підвищення ефективності процесу кредитування.

Ключові слова: банк, кредит, кредитування, фінансові ресурси, банківські активи і пасиви.

PROSPECTS OF LENDING INCREASE IN UKRAINE

Lutsk National Technical University

In modern conditions, lending to businesses in appropriate amounts is an important component of the efficiency of both small and medium and large businesses, which in turn ensures the proper development of the entire economy of Ukraine.

Given the difficult economic situation today, all Ukrainian businesses have problems with falling sales and reduced efficiency of financial and economic activities, this is what reduces their solvency, creditworthiness and

significantly hinders the growth of financial opportunities. At the same time, they are constantly faced with the question of the need to upgrade fixed assets, purchase raw materials and cover other fixed costs, ie without loans.

The authors consider current issues of lending to banking institutions in Ukraine during 2012-2020. The current state of lending is analyzed, including loans to households and the corporate sector. In 2020, there is a rapid growth of mortgages, which is a unique phenomenon for Ukraine, given the depth of the crisis and significant uncertainty. The development of lending will be further facilitated by lower lending rates. Banks have intensified lending to small businesses over the past year, despite the fact that they have suffered greater losses from quarantine measures than medium and large ones.

The article reveals the ways and prospects of increasing lending in Ukraine in conditions of economic instability. At the present stage of development, the most important task is to expand mortgage lending programs, because it is the mortgage that contributes to the further recovery of public demand; reduction of credit rates; increasing the level of approval of applications for retail loans for both mortgage and consumer; weakening by banking institutions of the requirements for mortgaged property; loyal attitude to the financial condition of clients; individual approach to each borrower with the opportunity to choose a favorable loan program; easing consumer lending standards for consumer loans. Also no less important are the solution of such credit problems in Ukraine as: high credit rates; strict conditions and strengthening of standards for large enterprises due to deteriorating exchange rate expectations; insufficient state support for mortgage lending; introduction of a large number of social mortgage programs with lower and affordable interest rates.

The domestic banking system has sufficient potential to function effectively and increase lending. Moreover, the implementation of measures to stimulate the growth of lending should result not only in the quantitative growth of loans, but also increase the efficiency of the lending process.

Key words: bank, credit, crediting, financial resources, bank assets and liabilities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Враховуючи складну економічну ситуацію сьогодення, пандемію всі українські суб'єкти господарювання мають проблеми з падінням обсягів продаж та зменшенням ефективності фінансово-господарської діяльності, саме це сприяє зниженню їх платоспроможності, кредитоспроможності та значно заважає зростанню фінансових можливостей. Водночас перед ними постійно стоїть питання про необхідність оновлення основних засобів, придбання сировини та матеріалів та покриття інших постійних витрат, тобто без кредитів не обійтись.

Ефективне здійснення фінансово-господарської діяльності вітчизняними суб'єктами господарювання особливо вимагає додаткового залучення коротко та довгострокових фінансових ресурсів. Довгострокові кредити мають як виробниче так і невиробниче призначення та використовуються на капітальні вкладення. При цьому кредитні кошти здійснюють вагомий та позитивний вплив на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання та сприяють стабілізації економіки держави. Враховуючи те, що найактивнішими кредиторами в Україні є комерційні банки то перспективами нарощення обсягів кредитування є оптимізація ризиків та інших організаційно-правових аспектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми. Питання кредитування досліджували такі провідні вітчизняні науковці, як Лагутін В.Д., Лазепко І.М., Мороз І.М., Мочерний С.В., Савлук М.І., Тришак Л.С. та ін. Проте в працях зазначених науковців перспективи кредитування розкрито не в достатній мірі, що і обумовлює актуальність дослідження.

Цілі статті. Метою роботи є дослідження сучасного стану та перспективи розвитку кредитування в Україні в умовах економічної нестабільності.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Банківські установи як головні фінансові посередники акумулюють та перерозподіляють тимчасово вільні грошові ресурси між суб'єктами господарювання забезпечуючи при цьому ефективне функціонування економіки країни в цілому. Основним напрямком діяльності комерційних банків в Україні з метою отримання прибутку при цьому є кредитування.

В сучасній економічній літературі зустрічаються різноманітні трактування поняття «кредит». Так, М.І. Савлук стверджує що «кредит – це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному у тимчасове

користування вільних коштів на засадах зворотності, платності та добровільності» [2; С. 349]. С.В. Мочерний зазначає, що «кредит – це система економічних відносин між різними економічними суб’єктами у процесі організації механізму кредитування» [1]. На нашу думку така спроба визначення поняття кредиту через відносини та їх види є досить ґрунтовною. Інші вітчизняні вчені аналізують поняття кредиту без різноманітних економічних відносин. Зокрема, В.Д. Лагутін зазначає ще «кредит - це форма прояву кредитних відносин та форма руху позикового капіталу» [5]. Тобто це є відносити між кредитором та позичальником які виникають під час отримання позички в процесі користування нею та її погашення зі сплатою відсотків.

Ми вважаємо, що кредит – це сукупність економічних відносин між суб’єктами господарювання які виникають під час отримання у тимчасове користування на платній основі з обов’язковою умовою поверненості і платності обумовленої наперед певної суми коштів.

На нашу думку, управління організаційно-економічним механізмом кредитування в Україні варто розглянути з точки зору взаємодії двох підсистем управління, а саме підсистеми, яка управляє (суб’єкт управління) та підсистеми якою керують (об’єкт управління), що представлено на рис 1.

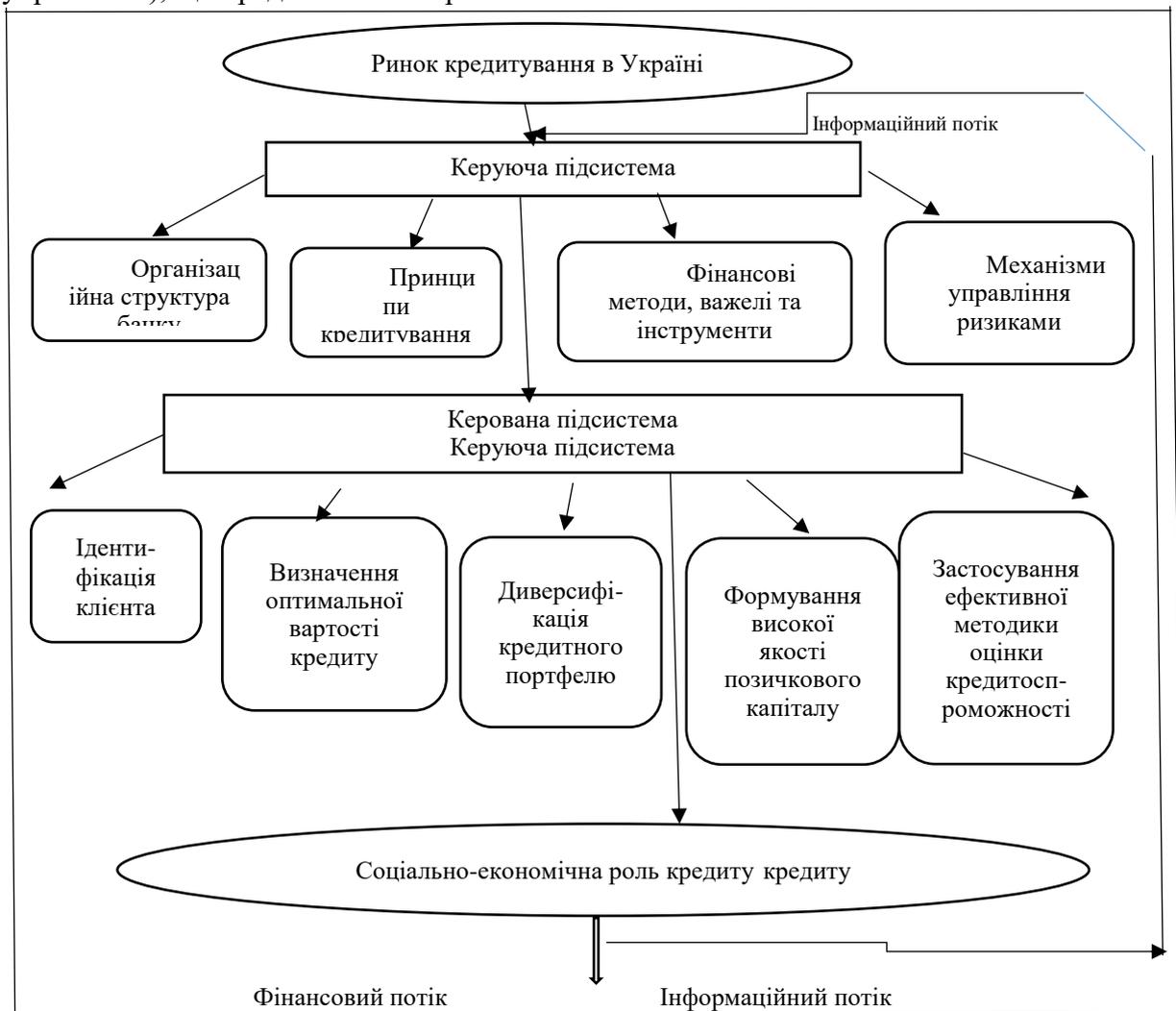

Рис.1. Управління організаційно-економічним механізмом кредитування в Україні
*Розроблено автором

Слід зазначити, що суб'єктами управління організаційно-економічного механізму в Україні виступають як окремі фізичні чи юридичні особи, що використовують кредитні ресурси для задоволення власних потреб так і відповідні фінансові підрозділи банківських установ, що використовують сукупність прийомів та методів при прийнятті необхідних рішень в процесі кредитування клієнтів.

Як об'єкт управління організаційно-економічного механізму кредитування в Україні виступає сукупність умов його функціонування. На нашу думку, до цих умов варто віднести: визначення оптимальної вартості позичкового капіталу; диверсифікація кредитного портфелю; формування високої якості позичкового капіталу та застосування ефективної методики оцінки кредитоспроможності потенційного позичальника.

Варто відзначити що для відновлення та поживлення процесу кредитування у 2020 році Національний банк України впроваджував: стимулюючу монетарну політику та низку заходів, спрямованих на надання банкам більшої гнучкості в управлінні власною ліквідністю; такі нові інструменти, як довгострокове рефінансування, процентні та валютні свопи; роботу з банками щодо поліпшення корпоративного управління та зниження частки проблемної заборгованості [6].

Проаналізуємо обсяги кредитування комерційних банків України протягом 2012-2020 років (див. табл. 1).

Таблиця 1

Кредити надані комерційними банками України 2012-2020 роках

Роки	Кредити, млн. грн.	У тому числі домашнім господарствам	У тому числі корпоративному сектору	Абсолютний приріст кредитів, млн. грн	Темп приросту кредитів, %
2012	815 142	187 629	626 223	-	-
2013	910 782	193 529	716 341	95 640	11,73
2014	1 020 667	211 215	809 060	109 885	12,06
2015	981 627	174 869	807 441	-39 040	-3,82
2016	998 682	163 333	837 295	17 055	1,74
2017	1 016 657	174 182	844 896	17 975	1,80
2018	1 073 131	201 102	874 259	56 474	5,55
2019	971 871	212 515	760 918	-101 260	-9,44
2020	948 386	187 629	626 223	-23 485	-2,42

*Розроблено автором на основі [3]

У 2012-2018 років спостерігається тенденція нарощення обсягів кредитів, в тому числі і домашнім господарствам та корпоративному сектору. Слід відмітити що у 2019 та 2020 роках відбулася негативна динаміка щодо зниження абсолютного приросту та його темпу росту на 9,44 % та 2,42 % відповідно.

На початку 2020 року на ринку споживчого кредиту спостерігається падіння темпів росту, одночасно відбувається зменшення попиту та пропозиції на цей вид кредитних послуг. В наступному кварталі виникає ріст заборгованості яку не погашають вчасно і вітчизняні комерційні установи змушені провести реструктуризацію цих небезпечний кредитів в великих сумах.

Протягом аналізованого періоду не відбувається переливання коштів вкладників банківських установ в інші небанківські фінансово-кредитних установи, що засвідчує надійність клієнтської бази. Взагалі процес надання споживчих кредитів протягом 2020 року має позитивну динаміку, проте НБУ зазначає, що ризики для даного сектору є високі. Враховуючи позитивну динаміку надання кредитів споживчих та ступінь ризику, який у 2021 році сягнув 150 % важко спрогнозувати чи їх розміри вернуться до докризових величин [4].

Протягом 2020 року на ринку іпотечного кредитування спостерігається його нарощення, що є не характерним для нашої держави, враховуючи ризиковість, політичну нестабільність, кризові явища та пандемію. Головним чинником який спричинив ріст

іпотечного кредитування це звичайно зменшення відсотків по ній. Вимоги та правила надання і оформлення іпотеки сьогодні в Україні лишаються жорсткими враховують офіційне працевлаштування та розмір заробітної плати, наявність чистої кредитної історії та значний розмір першого внеску [6].

Варто відзначити, що зменшення відсоткових ставок по іпотеці і надалі сприятиме її розвитку в Україні. Необхідно враховувати що з 2020 року вітчизняні банки працюють з відсотковими однознаковими ставками, цьому сприяє низький рівень інфляції та стимулююча грошово-кредитна політика НБУ. Отже, якщо і надалі банківська система України буде працювати стабільно та ефективно, відбуватиметься і далі стабільність на валютному ринку та макроекономічність в цілому, то і надалі вартість кредитів банківського сектору буде значно зменшуватись до найнижчих показників в історії розвитку банківської системи України. Одночасно щодо депозитів та їх вартості то це є абсолютною протилежністю адже в цьому банківські установи дуже обмежені. Вітчизняні банківські установи отримують прибутки лише за наявності стабільного та значного операційного прибутку при умові наявності мінімальних кредитних затрат.

Протягом 2020 року спостерігається спочатку значне зменшення чистих комісійних доходів проте далі їх зростання до початкових розмірів. Паралельно зростають чисті відсоткові доходи за рахунок того що протягом аналізованого року відсотки за депозитами та кредитами зменшувалися одночасно та пропорційно. Проте варто очікувати зменшення спреду в найближчі часові рамки і це є вагомим ризиком для прибуткової діяльності вітчизняних комерційних банків [4].

Для розвитку ринку кредитів 2020 рік був неординарним. Так, в першому кварталі спостерігається зниження співвідношення нових кредитів та витрат з 14,8% до 12,5%. В другому кварталі цього року нарощення розмірів кредитів призупиняється. І тільки у третьому кварталі спостерігається ріст попиту на споживчий кредит. Варто зазначити що розміри отриманих фізичними особами кредитів останні три роки лишаються на одному і тому ж рівні, а саме 6% ВВП. Вітчизняні суб'єкти господарювання більшу частку своїх кредитів отримують від банківських установ і лише 10 % від небанківських фінансово-кредитних установ.

Слід зазначити що незважаючи на зростання розміру іпотеки розмір витрат на погашення заборгованостей суб'єктів господарювання лишається без значних змін, тому що терміни такого кредиту є великими, а відсоткова ставка зазвичай менша ніж за поточними споживчими позиками [6].

Протягом 2020 року вітчизняні банківські установи активізували кредитування малого бізнесу, оскільки саме він в порівнянні з середнім чи великим бізнесом отримав найбільші збитки в час пандемії. Багато потенційних позичальників з малого бізнесу отримали можливість доступного кредиту, чому сприяло зниження відсоткових ставок малому бізнесу в порівнянні з середнім чи великим бізнесом та державні програми підтримки кредитування.

Значний розвиток для нарощення кредитування саме малого бізнесу відіграє державна програма «Доступні кредити 5-7-9%». Для реалізації цієї програми долучилися провідні банку України такі як: ПриватБанк, Ощадбанк, Банк Львів, Укргазбанк, Кредобанк, Укрексімбанк, ОТПбанк, Пумб та ін. Ця програма передбачає компенсацію відсотків малим підприємцям. Уповноважені банки вже надали біль шести тисяч кредитів на суму 14 млрд. грн. Варто відзначити що досить багато кредитів за державною програмою компенсації «Фінансова підтримка сільгоспвиробників» отримують сільськогосподарські підприємства, їх кількість сягнула більше 3600 фірм [6]. Це значно сприяє розвитку кредитування в Україні попри кризу.

Вітчизняні банки для подальшої ефективної та прибуткової діяльності очікують зростання кредитування як бізнесу так і населення. Проте враховуючи всі вище зазначені тенденції кредитування доцільним є виокремити його переваги та недоліки.

На нашу думку основними перспективами розвитку кредитування в Україні сьогодні є наступне: суб'єкти підприємницької діяльності та населення основним

фактором розглядають вартість кредиту та прозорість умов; розширення програм по іпотечному кредитуванню, адже саме іпотека сприяє в подальшому поживленню попиту населення; тенденція до зниження кредитних ставок; збільшення рівня схвалення заявок на кредити населенню як на іпотечні так і споживчі; послаблення банківськими установами вимог до заставного майна; лояльне ставлення до фінансового стану клієнтів; індивідуальний підхід до кожного позичальника з можливістю підібрати вигідну кредитну програму; пом'якшення стандартів кредитування населення за споживчими кредитами.

Слід відмітити що проблемами кредитування в Україні є наступне: високі кредитні ставки; лівова частка вітчизняних позичальників, особливо довгострокових кредитів не мають намір на бажання повторно оформляти кредити; жорсткі умови та посилення стандартів для великих підприємств через погіршення курсових очікувань; неможливість отримати кредит з зіпсованою кредитною історією; недостатня державна підтримка іпотечного кредитування; впровадження великої кількості соціальних програм іпотеки з більш низькими та доступними відсотковими ставками.

Висновки. Варто відмітити що з настанням кризових явищ в економіці будь якої країни відбуватиметься погіршення платоспроможності позичальників та виникатиме ризик перетікання кредитування з банківського сектору у небанківський. В нашій державі протягом 2020 року цей ризик не мав місце хоча корокриза тривала по всьому світі.

Вітчизняні банківські установи враховуючи економічну нестабільність посилювали вимоги до своїх боржників, що сприяло зниженню попиту на їх банківські послуги. Водночас слід відмітити, що коронакриза стала першою кризою, яка не супроводжувалася відпливом коштів громадян із банків, а навпаки спостерігався приплив коштів у банківську систему спостерігався упродовж усього 2020 року. Достатня ліквідність банків дала змогу зберегти довіру вкладників.

Отже, в Україні присутні позитивні перспективи розвитку кредитування в умовах кризи, а конкурентна позиція банків серед фінансових компаній посилюється в свою чергу ще і зручним сервісом та великою кількістю супровідних послуг що банки надають суб'єктам господарювання.

Список бібліографічного опису:

1. Банківська система України: навч. посіб. / С.В. Мочерний, Л.С. Тришак. Львів : Триада плюс, 2004. 304 с.
2. Гроші та кредит : підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін.; за наук. ред. М. І. Савлука. 6-те вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2011. 589 с.
3. Дані статистики фінансового сектору НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms> – (дата звернення 25.04.2021).
4. Звіт НБУ про фінансову стабільність 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H2.pdf?v=4 – (дата звернення 25.04.2021).
5. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: Навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Т-во "Знання", КОО, 2002. 215 с
6. Річний звіт НБУ 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2020.pdf?v=4 – (дата звернення 25.04.2021).

Reference:

1. The banking system of Ukraine: textbook. way. / S.V. Mocherny, LS Trishak. Lviv: Triada plyus, 2004. 304 p.
2. Money and credit: a textbook / MI Savluk, AM Moroz, IM Lazepko, etc.; for science. ed. MI Savluk. 6th ed., Reworked. and ext. K.: KNEU, 2011. 589 s.
3. NBU financial sector statistics. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms> - (access date 25.04.2021).
4. NBU Report on Financial Stability 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H2.pdf?v=4 - (access date 25.04.2021).
5. Lagutin VD Lending: theory and practice: Textbook. way. 3rd ed., Revised. and ext. K.: TV "Knowledge", KOO, 2002. 215 p
6. Annual Report of the NBU 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2020.pdf?v=4 - (access date 25.04.2021).

Дата подання публікації 14.07.2021р.